

KULTURKRÓNIKA

EGY KOLOZSVÁRI ÉRTEKEZLET

(A népiesség, vagy népiség vitájához)

— *Adám és Éva ivadékai vagyunk mindnyájan...* Csiki földműves foglalt így állást az emberi egyenlőség mellett s jobbágyforradalmak évszázados bölcselete ütközött ki a marosvölgyi, szilágysági és bihari földművesek hozzászólásaiból is. Az egyikén fekete alföldi ünneplő, a másikon mokány condra, a harmadikon székely zeke, a gondolatmenet azonban a templomfalakra festett vörös kehely óta ugyanaz. Mi is változott a falusi ember életében? Adóterhekről, földhiányról, közös nyomorról és kicsinyes családi viszálykodásokról panaszkodtak a kiküldöttek s igazságos egyezkedést kívántak az urakkal, mint már akkor, Kolozsmonostoron. A beszédek december végén hangzottak el egy magyar értekezleten s új csak az volt, hogy a paraszti szónokok nem a felsőbb körökkel, hanem hasonló sorsú városi magyar rétegek képviselőivel tanácskoztak. A szatmári vasmunkás ugyan társadalmi fejlődésre hivatkozott és osztályszerepekről beszélt, a brassói iparosmester jogi kérdést taglalt és sürgősségi javaslattal hozakodott elő, a temesvári író pedig humanizmust emlegetett, mind megértették azonban a ditrói embert, pedig annak társadalmi, jogi és világnézeti érveknél ősbibb támasza volt: — *az Isten, akinek nem kell adót fizetni...*

Találkozó volt ez a Kolozsvárt lezajlott értekezlet is, akárcsak ama 1937. évi Vásárhelyi Találkozó. Mindkétszer társadalmi, vallási, világnézeti és politikai különbség nélkül jöttek össze felelős és cselekvő magyarok Románia minden részéből és szűk csoportszempontok helyett itt is, ott is egyetemes nemzeti megfogalmazások érvényesültek. Mégsem tagadható az a tartalmi változás, amely az alaki megegyezések ellenére is különbözővé tette a két találkozót. Marosvásárhelyen főleg a fiatal magyar értelmiség sereglett össze s ha az egyoldalú középosztály-jelleget át is törte a földművesség, munkásság és iparosság szószólóinak jelenléte, a közös eredmény természetesen inkább a néphez való csatlakozás, mint a népi kifejeződés jellegét kapta. A néphez való csatlakozás azonban eleve magában rejti a néptől való eltávolodás esélyét is. Fiatal magyar értelmiségünk soraiban az elmúlt két esztendő megrázkodtatásai közt újból olyan irányzatok kerekedtek felül, amelyek hangzatos népi jelszavaik mögött tulajdonképpen élesen szembehelyezkednek minden népképviselői elgondolással. A fordulatnak előbb a Vásárhelyi Találkozó munkaegyüttese esett áldozatul, majd bekövetkezett a fiatal értelmiség öncélú osztályelhelyezkedése is a tömegek kihagyásával létrehozott Magyar Népközösség vezetésében. A Vásárhelyi Találkozó régi tartalma elsodródott, egyetemes alakzatát viszont annál könnyebben sajátíthatta ki maga a nép.

Az örökség átvétele nem mehetett végbe lelki megrezdülés nélkül. Egy gyergyóalfalui földműves, aki maga is részese volt a Vásárhelyi Találkozónak s azóta mind várta világtalan falujába a magyar egység alkotó csodáját, csalódottságában meg is mondta, hogy — *a ribizkefa kányát virágozott...* Már másként itélkeztek a városi dolgozók. A kolozsvári munkásság és iparosság szónokai mindössze a középosztály egyes ele-

meinek magatartását bírálták, de ragaszkodtak a Vásárhelyi Találkozó egyetemes nemzeti vívmányához. Játszi egyezkedésekben ők sem bíztak többé, de meggyőződéssel vallották, hogy a romániai magyarság Marosvásárhelyt tisztázott közügyét maga a tömeg fejlesztheti tovább. Így született meg egy általános romániai magyar néptanácskozás terve. A vitából kerekedő közhangulat nem türt semmiféle kizárólagosságot s a néptanácskozás elképzelésében az első pillanattól kezdve bentfoglaltatott a távolmaradottak tábora is. Amikor valaki a Vásárhelyi Találkozó kötelezettségeiből kirajzott új formakeresőket bírálta s a Vasárnapi Szó harminchármas szellemi csoportjának távolmaradását hibáztatta, egy fiatal munkásíró, a harminchárom egyike, közbekiáltotta: — *Egy itt van!* Robbanó tapsot kapott.

A kolozsvári magyar népi találkozó közéleti jelentőségét mégsem a puszta elvi magatartás adta meg. Az elvben már Marosvásárhelyen sem volt hiba, amit azonban az első találkozó osztályösszetételénél fogva eszményivé tett, azt a népi találkozó gyakorlatibb rátermettsége a való élet szükségleteibe ágyazta be. Minden előadó és minden felszólaló a Magyar Népközösség adott társadalmi és történelmi kereteibe helyezte kívánságait és követeléseit. A népképviselő, a népmozgalom és a néptanácskozás elve mindennapjaink tárgyi vonatkozásában öltött testet s a népiség így nem rajongók vágyálmaként, hanem népharcosok reális célkitűzéseként jelentkezett. Nem, azt senki sem vonta kétségbe, hogy a Magyar Népközösség alulról felfelé való kiépítéséért küzdeni kell s hogy a Magyar Népközösség csakis olyan mértékben válhatik tényleges nemzeti életformává, amennyiben a nép a szervezésben és vezetésben cselekvő részt vállal, de az sem volt vitás, hogy a Magyar Népközösség figyelmen kívül hagyása légiures térbe sikkasztaná el a felfejlődő néptörekvéseket. — *Ne várjátok meg, hogy hívjanak, sem azt, hogy küldjenek, hanem vegyétek mindenütt a magatok kezébe saját népközösségi munkátokat!* — mondta jól megfontoltan az értekezlet résztvevőin túl minden magyar dolgozónak egy keménykötésű aradi vasmunkás. A kolozsvári találkozó ezen a határozott vonalon gördítette be a magyar valóságba a Vásárhelyi Hitvallás hagyatékát s bizonyára ez az egyenes útja egy általános érvényű, minden romániai magyarra kiterjedő néptanácskozás megvalósításának is.

A bontakozó egyetemességnek sodrása van, egyre szélesebb teret kanyarít. Mire nem tért ki a két napig értekező százhusz munkás, földműves, iparos és értelmiségi figyelme! Egy bukaresti bádogos szabatos előadásában az ókiráltságbeli magyarok szükségleteit részletezte s moldvai magyar falumunkát hirdetett, korántsem a csángókérdést övező romantika kedvéért (amiről talán fogalma sincs), hanem egyszerűen abból a mindennapos tapasztalatból kiindulva, amely egy bukaresti katolikus imaapostolság gyakorlatában gyökerezik. S a legtöbbször halálféltő szorongással emlegetett magyar szórványoknak milyen új és éltető értelmét adta a máramarosszigeti asztalos! A szórványvidéken is gondoskodnunk kell magyar iskoláról — vallotta meggyőződéssel — mert csak így tölthető be a magyarság s Erdély többi népe közt az a hidszerep, amely elsősorban éppen a kis magyar szigetekre vár... A népi találkozó egyetemessége leghűbben a nemzetiségi kérdésben mutatkozott meg. Marosvásárhelyen még megosztlást keltett a román-magyar viszony test-

véri rendezéséről szóló előadás, Kolozsvárt azonban a kimondottan nemzeti panaszok is szélesebb emberi vonatkozást kaptak az erdélyi népek egymásraultaltságának hangsúlyozásában. A jelenlévők megigérték, hogy magyar kivánságaikról tájékoztatják másnyelvű dolgozó társaikat is, egy általános magyar néptanácskozás megvalósulása esetén pedig meghívják a falvakból és üzemekből a román, német, ukrán, zsidó és szerb nép képviselőit is.

Milyen vigasztalan ezzel az eszmei és gyakorlati kiterelődéssel szemben a Vásárhelyi Találkozón résztvett fiatal értelmiség mozgalmi összezsugorodása! Ez a folyamat ott kezdődött, amikor egyes értelmiségi csoportok a népképviselők kiszorításával magát az értelmiséget akarták az egész nemzeti ügy kizárólagos szószólójává megtenni, valójában azonban még az értelmiség soraiban is viszályt támasztottak a népképviselői elv vallói és ellenzői között. Az összezsugorodást szellemi elválkozás is követi. Az egyetemes demokrácia minőségi demokráciává halakul, a közművelődésből vezetőképzés lesz, új élcsapat-elmélet kerekedik s a valóságos népi közösségtől távozó egy szép napon már csak csillagtávból látják népüket. Így lesz népi öntudatból formahajhászó népieség s a társadalom mélyrétegeivel való egyetértésből egy mondvacsinás mélymagyarság önemésztő vágyálma. A dési földműves tárgyi bírálata a magyar mezőgazdasági szervezkedésről, a határmenti kis Borsiból fel szálló kulturigény s a cipőgyári munkásnő leleplező vallomása a dolgozó magyar nők keserű sorsáról hovatovább megint ismeretlen Erdély: az éiretörő értelmiségek számára megfoghatatlan másik világ.

Vajjon tovább gyűrűzik-e a kolozsvári értekezők mozgalma? S elér-e egyszer az oromra menekedetteket? — *Indítványozzuk, hogy...* — ez a fogalmazás a kolozsvári néptalálkozó határozataiban sűrűn vissza-visszatér s hol a minden rendű és rangú magyar ifjuság, hol a munkások, hol az iparosság, de még a vidéki műkedvelőgárdák és zenekarok gyülekezését és tanácskozását is sürgeti. Sikerült-e kenetes vasárnapi szózatok helyett utat nyitni az erdélyi magyar tömegek egyszerű szavának? Hasonló kérdést tettek fel Szilveszter éjjelén a kolozsvári értekezők is az új esztendőbe nyuló vita végén. Megnyugtató, hogy kérdéseikre maguktól várták a választ. (*Balogh Edgár*)

A „KELET NÉPE“ — MÓRICZ ZSIGMOND VEZETÉSE ALATT. A falukutatók és a volt Márciusi Front folyóirata, a Kelet Népe ismét új vezetés alá került, ezuttal Móricz Zsigmond jegyzi mint főszerkesztő. Érdekes hire ez a magyar irodalmi és szellemi életnek s talán a végét is jelenti annak a nagy ivben nekilendült mozgalomnak és nézeteltérésnek, hogy elégséges-e a parasztért szó mellett öltetni, vagy inkább egy nagyobb aktivitású és nagyobb hatókörű tényleges közéleti megmozdulásra volna szükség a fenti kereten belül? A kérdés sokáig va-

judott. Ezt bizonyítják a sűrű szerkesztő változások, Sárközi György, Féja Géza, Szabó Pál és most Móricz Zsigmond. Ugy látjuk, végleg amellelt döntöttek, hogy az irodalom tökéletesen elégséges a mai körülmények között. A magyar parasztért megindított küzdelmüket valószínűleg maguk is csirának minősítik és széles irodalmi munkálkodásuk ellenére, — elégségesnek tartják a szellemi honvédelmet, a gyakorlati tovább munkálást pedig a jövőre bízzák. Valóban: szilárd program és egyenesvonalú strukturális változás nélkül igen nehéz ma többet tenni.

A Márciusi Frontnak volt ugyan egy tizenkét pontból álló követelése, de azokat a közben feltornázott nyilasok jórészt rég kisajátították, sőt le is járatták, s ami még szivárog belőle, inkább az irodalmat, mint a gyakorlati kérdések eldöntését szolgálja. Hosszas kísérletek kapnak életet annak megállapítására, vajjon magyar-e a magyar paraszt s ha igen faj-e vagy csak fajta? Egy kalap alá vonható-e az egész paraszti társadalom, vagy egészséges volna kategorizálni, ami nyilván maga után vonná az oly kínosan került osztálykérdéseket. Azért van szó osztályról is, legalább is Veres Péter elmélkedéseiben, aki a mai világban, az új nacionalizmus korában igen jó kedvvel kevergeti a fajtát az osztállyal. Móricz Zsigmond bevezetőjében a kérdések e tömkelege elől kitérve leegyszerűsíti az előtte valók vergődéseit. „Nem tudjuk eredetünket, — mondja, — saját magunk előtt a legnagyobb rejtelem, hogy az ezer év előtt kelt latin oklevelekben már mai magyar szavakkal vannak megjelölve a falvak, a folyók, a séddek, a hegyek... de nem ismerjük mai magunkat sem. Nincs meg a magyar faj pontos felvétele, vegyelemzése, karakter kategóriái. Nincs meg az igazi magyar-nak érő elem földrajzi, gazdasági, jogi és szellemiségi feltárása. Nem tudjuk, kik, miért és hol vagyunk? Nem tudjuk, hogy kit, miért, és mi célból nevezünk magyarnak? Nem tudjuk, hogy a beolvadás mily jelentőségű, hány lánghalmát tulajdoníthatunk ennek a folyamatnak s mit kezdjünk az egészszel? Nem ismerjük a jövőnket. Nincs célkitűzésünk, nincs programunk, nincs tájékozásunk és nincs szilárd helyzetünk... Egy napról a másokra élünk... Egyet tudunk csak: élni akarunk...”

E nagyobb részt lírának számító bevezető persze csak azt jelzi, hogy Móricz Zsigmond új emberként lép a porondra, s mindazt, amit elődei összehordtak nem az ő kézjegyét viseli, de ha igen, úgy nagyon meg-

tetszett neki Veres Péter ugyan-ezen első főszerkesztői számában megjelent élelmessége, melyben kifejti, hogy semmit sem lehet biztosan tudni. Legkevésbé, hogy miként alakult ki a magyar parasztság. „Hogyan alakult ki a magyar parasztság őse, a magyar jobbágyosztály: nem tudjuk. Ázsiából hozta-e magával Árpád hódító serege, vagy: itt találta a Kárpát medencében: nem tudjuk biztosan... Lehet, hogy a jöttekből és az ittvoitakból keveredett egységes osztállyá, úgy érezzük ez a legvalószínűbb... Ma már csak azt tudjuk biztosan, hogy az utódállamok magyar parasztságát beleszámítva, nyolc milliónyi magyar paraszt van, amelyből legalább hét milliónyi nemcsak nyelvi-leg, hanem fajilag is színmagyar...” Nehéz a kérdés ilyen feltevése mellett arra gondolni, hogy Veres Péter igazán arról beszél, amiről akar s nem egy csomó ide nem vágó dolgot keverget izlése és tetszése szerint. Mennyivel egyenesebb Féja Dózsáról szóló könyve, amelyben — nyilván saját maga és mai küzdő társaival szemben — kimutatja, hogy mi a parasztság igazi létkérdése. Az 1500-as állapotokról beszél, ahol minden figyelmünk sem képes felfedezni egyetlen pontot a magyar parasztság eredetéről, sem fajtáról, sem színmagyarságáról. Ellenben világosan elbűnk te- regeti, miből állott a jobbágyság, mik voltak a sérelmei, miknek az érdekében fogott fegyvert, milyen világos és közérthető politikai programja volt és miként akart áldatlan sorsától merész lendülettel szabadulni. Hol volt még akkor színmagyar és faji kérdés? Igaz, hogy népi eszméről, műparaszt imádatról vagy új nacionalizmusról is alig lehetett hallani, ami ma is csomó nyíltan égő seb kendőzése csupán. Féja állandóan szorosán vett osztályérdekről tud s arról, hogy a kérdés ilyen éles felvetése nélkül meg sem lehet érteni az akkori jobbágy s a mostani paraszt kérdést. A cseh husziták jótékony behatásáról oldalakat tölt meg

anélkül, hogy eszünkbe jutna, hogy az „idegen“, nem fajtiszta behatás valamit rontana a parasztkövetelések eredetiségén. Középmesek és papok beavatkozását látjuk a parasztok oldalán igen hathatósan, anélkül, hogy meggyanúsíthatnók őket az oligarcha titkos szolgálatával vagy az osztályérdek elárulásával. Lehetetlen a nincstelen zsellér, a tiz holdas és az ötvenholdas paraszt érdekeit egy közös „paraszt“ nevezőre hozni. Lehetetlen hétmillió szintiszta magyar parasztról beszélni és faji alapon érdekeiket összekeverni. Azért van igaza Móricz Zsigmondnak, amikor a most már vezetése alatt álló Kelet Népe második számában ki mondja: „Hagyd a politikát: építkezz!“ Azaz tereld el gondjaidat és gondolataidat mindarról, ami körülötted folyik, vedd szemedet arra, hogy miként lehet a föld hozamát 10%-kal emelni és miként lehet azt 10%-kal az eddiginél drágábban eladni. „Hagyjátok most a politikát, magasabb politikára van szükség: az önsegély politikájára“. Ez a legtisztább mondanivaló, ami eddig ebben a kérdésben elhangzott. És félreértést vagy zavart sem kelt. A legtisztább és legnaivabb állásfoglalás. De legalább végleges formában való eldöntése az eddigi ingadozásnak. Meeshünik a sok kerekasztal körüli játék, a kergetőzés, a népi-faji-, valamint osztály-fogócska és marad a szintiszta irodalom. Lehet azért ezután is szép regényeket írni, ezt eddig sem akadályozta senki. „Ez nyilván olyan politika, ami-ben minden kormányzat és minden párt, kell, hogy egyetértsen“. — mondja Móricz Zsigmond s máris megkezdí Arvácska című nagy regényének a közlését, amelynek tárgya a lelencházi élet. (Pap Gábor)

EGY ERDÉLYI VÁROS KÖNYV-SZÜKSEGLETE. Szatmár kulturigényeit magyar vonatkozásban az összesen mintegy 15.000 kötetet számláló kölcsönkönyvtárak s hat különböző egyesületi könyvtár elé-

gíti ki, ám ezek közül is az Iparos otthon kb. 6.000 kötetnyi, valamint a Polgári társaskör könyvtára — nem működnek. A működő egyesületi könyvtárak köteteinek száma 2.200 körül mozog. Mintegy 17.000 kötet könyv áll tehát Szatmár város 30-35.000 főnyi összmagyarsága rendelkezésére. Az egyesületi könyvtárak könyveinek legnagyobb része multszázadbeli s ebben a tekintetben csak a Kereskedőifjak könyvtára kivétel, mely egyben a legnagyobb is a működő könyvtárak között. A Szatmáron élő 4.000-4.200 ipari munkásból, akiknek tulajdonképp magyar anyanyelvű s akikhez ezek az egyesületi könyvtárak legközelebb állanak, csak mintegy 70, (máshét százalék) veszi igénybe őket. Komoly értelemben vett könyvvásárlásról ennél a rétegnél, melynek heti keresete gyakran alig haladja meg egy valamirevaló magyar könyv árát, természetesen szó sem lehet. Krajcáros ponyvát vesznek legjobb esetben az ócskasoron s azt csereberélik egymás között. Talán egy százaléka Szatmár összmagyarságának az a réteg, mely ily módon jut a „kultúra áldásaihoz“. S ha a városi munkásság valamely töredéke mégis olvas, a falusi és városszéli földmunkás réteg rendelkezésére nem áll könyvtár vagy olvasókör egész Szatmár megye területén. Így emlékeztetében Kinizsi Pál, Rózsa Sándor, Patkó Bandi történelmi életrajzaiban ma is, nemzedékről-nemzedékre. Ami a világgal és az irott szóval való kapcsolatát illeti, az legjobb esetben az az egylejes ujság, amit a hetivásáron néha megvesz. Ha van réteg, amelynek sürgősen szüksége van betűre s ezen keresztül könnyen nevelhető és művelhető, az feltétlenül a parasztság, melyhez nem jutott még el az a detektív és kalandor-irodalom, ami hatalmában tartja az alsóbb városi rétegeket.

A kölcsönkönyvtárakat, ha nem is feltétlenül csak a tehetősebbek, de legfőképp a polgárság veszi

igénybe. Ezekben úgy véli, megtalálja azt, amire szüksége van s viszonylag olcsón elégitik ki, bizony nem mindig magas irodalmi igényeit. A szatmári kölcsönkönyvtárak előfizetőinek száma kb. 2.500, ami a város összmagyarságának 8 százaléka. Figyelmen kívül hagyva azt a mintegy 6-700 olvasót, akik a kölcsönkönyvtárakból kizárólag dektív és kalandorregényeket kölcsönöznek, a könyvkölcsönzést elsősorban a divat határozza meg. A magyar írók közül legolvasottabbak Erdős Renée, Földi és Zilahy, a külföldiek közül Fallada és Pitigri. S ha Stefan Zweig és Romain Rolland még találnak is olvasókra, Gorkijt pl. már alig olvassák. Ellenben a Halászó macska uccájáért versengnek s mikor a Réztábla a kapu alatt című könyvről irodalmi törvényszéket tartottak Szatmáron, mindenki Cronint akart olvasni. Az erdélyi írókat nem ismerik. Viszont igaz, hogy a múlt évben Szatmáron tartott Petőfi-ünnepség hatása alatt az egyébként kicsi könyvforgalmat bonyolító szatmári könyvkereskedések több Petőfi kötetet adtak el.

Szatmár 35 ezer lelket számláló magyarságából adataink szerint kb. 3.500, tehát 10 százalék olvas s ez ha az olvasmányok minőségét figyelmen kívül hagyjuk is, elszomorító szám. A minőségi olvasás csaknem teljes hiánya azonban arra is int, hogy ha művelődésünk legégetőbb és legsürgősebb teendője feltétlenül a népi rétegeknek akár olvasókörök, akár népkönyvtárak segítségével történő kulturális ellátása is, nem hanyagolható el a már ma olvasók irodalmi izlésének fejlesztése és olvasmányukkal szembeni igényük fokozásának kérdése sem. (Cz. A.)

ERDELYI FESTÓNÓ. Karácsonyi tárlatok Karácsony utánra késett fecskéje volt Orbay Zsusa érdekes képgyűjteménye, mely a kolozsvári Királyi Széktartóság üvegtermében került bemutatásra. Festónó jelentkezett ezekben

a képekben nőknél szokatlan kifejező erővel. Bátran hagyja el maga mellett a konvenciót s ahol közeledik hozzá, ott a leggyöngébb (Cséplés). Megy a saját szín és fénylátása után, saját témaköre felé, tudatosan és elszántan. A napisajtó mentegetni próbálta, hogy „azért reális kifejezési mód ez”. Ördögöt reális. Szürreális, a maga ködös reggeleivel, alkonyi hegyoldalakon ballagó juhaival, éjjeli kutyaugatásával, egyéni ritmusu, biztos sztatikájú kompozícióival (Aratás, Krumpliszedők). A kifejezés benső, ösztönös sugáló ereje ott hagyja bélyegét a zárt, szigorú egységbe foglalt arcképeken épügy, mint pasztell csendéletein, valószerűtlenül reálisan kanyargó mezei utjain, mezei munkásain. Fojtott lira lappang a formák és színek mögött. Inkább borongás ez, mint borulátás. És valamennyi képén azonos a törekvés egy lehiggadt szenvedés nélkül ábrándozó festőiség megszólltatására. Orbay Zsuzsa fejlődését érdemes lesz figyelemmel kísérni. Már ez a mostani jelentkezése komoly állomás egy magános, maga utjait járó, jól felkészült és értékes tehetség pályafutásának. (Sz. J.)

A ROMÁN GONDOLKODÁS EGY ÉVE.

— Az idők minden kedvezőtlenége ellenére a román filozófia az elmúlt évben jelentős eredményeket mutat fel. Ezek közül elsősorban **A modern filozófia története** című munka 4. kötetének megjelenését kell kiemelnünk. Ezzel a kötetel a N. Bagdasar szerkesztésében készült mű le is zárul. Kezdeményezések történtek abban az irányban, hogy a román gondolkodásnak ezt a reprezentatív megnyilatkozását francia nyelven is megjelentessék. A modern filozófia története mellett az 1939-es év román filozófiai életének jelentős eseménye P. P. Negulescu **Az emberiség sorsa** című munkája második kötetének megjelenése is. Ebben széles dokumentált műben szerző tárgyilagosan elemzi az európai ci-

vilizáció válságát és igyekszik megmutatni a kivezető utakat. Miután az első kötetben a válság külső, politikai és társadalmi képét tárta fel, most a második kötetben a krízis lelki tényezőit vizsgálja s arra a megállapításra jut, hogy az ok az emberben van. A kulturfilozófia alapvető kérdésévé az emberiség belső haladását teszi.

Ugyancsak a kulturfilozófia területére esik Rădulescu-Motru mult évi, főleg cikkekben elszórt munkássága, melyek során egészen a „románizmusig“ jut.

Alfred Fouillée francia filozófusról jelentős tanulmányt tett közzé a mult évben I. Petrovici. A különböző román és francia folyóiratokban megjelent cikkeiből arra lehet következtetni, hogy Petrovici a spekulatív filozófia központi kérdései felé tart. Gondolkodása bizonyos egyéni kritikai realizmus felé halad, melyben a kanti ideáлизmust Boutroux és Meyerson hozzájárulásai egészítik ki. A filozófiának ezen a területén kell megemlítenünk Mircea Florian *Megismerés és lét* című könyvét, melyben a megismerés kérdésének a különböző felfogásokban tükröződő vázolósa után, finom dialektikával igyekszik a megismerés ontológiai értékét menteni és helyre állítani a metafizikai realizmust.

Lucian Blaga *Művészet és érték* című könyve a kultura esztétikai megnyilvánulásai felé fordul. Kitér az esztétika csaknem valamennyi kérdésére, sőt új fogalmakkal is gazdagítani igyekszik azt. Műve, mely különös metafizikai vonatkozásai következtében nem kivonatolható, egyik legkülönlegesebb erejű megnyilvánulása a román romantikus bölcséletnek.

Régebbi kutatásainak folytatásaként Al. Dima *Népi művészetfelfogás* című művét jelentette meg, amely nemcsak a kérdés jelenlegi állapotáról kíván képet nyújtani, hanem a szerző egyéni felfogását is közli a népi művészi termelés folyamatáról és az esztétikai érték

körforgásáról. Ugyancsak a népi teremtés az alapja Mircea Eliade tanulmányainak is. Itt azonban nem a művek születésével, hanem a népi művészet kérdésének interpretálásával találkozunk.

N. Retrescu, az angol műveltség ismert román kutatója teljes és hiteles tanulmányt ad közre *Tomas Hobbesről*, J. Aberman pedig „A francia antiintellektuálista áramlatról“. Meg kell említenünk még A. Popescu *Bevezetés a filozófiába* című munkáját, mely Vidoni, a teológiai szemináriumok számára készült hasonló munkája után a második román nyelven megjelent filozófiai bevezető. Végül pedig ki kell emelnünk E. Speranția enciklopedikus szellemben szerkesztett nagyméretű *Szociológiai bevezetését*.

Általánosan nézve, a román filozófia mult évi termelését a filozófia történet és kulturfilozófia uralja. A filozófia története felé való fordulást a fiatalság feltörése magyarázza, mely természetesen elsősorban a gondolkodás multja felé fordul. Ami a kulturfilozófiát illeti, erre vezetnek a kor pesszimista jegei s a metafizika zsákkuccja is, melynek létét ha a szélső kritícizmus nem is tette lehetetlenné, mindenesetre levágta szárnyait. (I. D.)

A NÉMET VASUTI KÖZLEKEDÉS NEHEZSÉGEI. A mult év utolsó hónapjaiban sűrűn megisméltődő németországi vasuti szerencsétlenségek egyre bizonyosabbá teszik, hogy 1939-ben Németország nem készült fel úgy a háborúra, mint 1914-ben. „Annyira meg vagyunk győződve a kezdeményezés előnyéről, hogy inkább vasutakat építünk, mint erődöket“ — mondotta Moltke s valóban az Első Birodalom vezérkara már jóval 1914 előtt megkezdte a katonai célokat szolgáló stratégiai vonalak építését. 1914-ben Németországnak 63.377 km. vasutvonala volt Franciaország 51.428 km.-ével szemben. Ez négyzetkilométerenként Németországban 11.8 km. Franciaország-

ban 9.5 km.-t jelent. A jól épített német vasutakon 28.000 mozdony, vagyis 100 km.-ként 46 bonyolította le a forgalmat (Franciaországban 14.000, 100 km.-ként 32.) A személyszállító vagonok száma 63.000 (Franciaországban 49.000) a teher szállító kocsciké 704.000 (Franciaországban 371.000). A háború alatt is fokozott figyelmet szenteltek a vasutaknak és a lokomotivok száma 1918-ig 34.208-ra emelkedett. Ennek arányában emelkedett az utas és teherszállító vagonok száma is.

Az új háborúval a Harmadik Birodalomnak ép úgy, mint az elsőnek fel kellett ismernie a vasut jelentőségét. Ugyanis a belföldi szállítás és forgalom 80% vasuton, 18% víziutakon bonyolódik le s így mindössze 2% esik a szárazföldi utakra. Ha a német kormányzat ennek ellenére mégis elhanyagolta a vasutakat és az újabban kiépített beton autótutakat helyezte előnybe, a tanulságok meg kell győzzék eljárása tarthatatlanságáról. Kétségtelen, hogy ép a fentebbi elv alapján a német vasutakat nem készítették elő arra a munkára, amit a csapat- és élelmiszer szállítások igényeltek s itt kereshető a vasuti közlekedés zavarainak magyarázata.

Az új háború kitörésekor a német vasutak hossza 70.121 km. Hozzá kell vennünk még az 5.613 km. ausztriai, 3.373 km. szudétavidéki, 5.925 km. csehországi és 134 km. memeli vasutakat. A villanyosítás jóval hátramaradottabb az olasz és francia vasutakénál. Ezenfelül az ausztriai vonalak nagyrésze egyes, a csehországiak teherbirása pedig jóval alacsonyabb annál, amire a nehéz német közlekedési eszközöknek szükségük van. A Reichsbahn vonalaiból 1937-ben 1.238, 1938-ban pedig mindössze 1000 km.-t ujtottak meg. A vonalak többi része kopott és alig felel meg a felfokozott forgalomnak. A szerelvények számában és minőségben is elégtelenek. A lokomotivok száma 1929-1938 között 24.089-ről 22.133-ra esett (8%), a kocsi park pedig 66.003-ról 61.309-

re (7%). 1939 közepén 27.000 mozdony, 74.000 utasszállító és 631.000 teherkocsi bonyolította le a vasuti forgalmat a megnövekedett Németország területén. Lengyelországban ugyanis Németország nem zsákmányolhatott megfelelő mennyiségű szerelvényt, mert a visszavonuló lengyelek keletre vitték át azokat s így orosz kézre kerültek.

Ugy a mozdonyok, mint a vagonok rossz állapotban vannak, kiöregedtek. A vagonok korának közép arányosa 21 év, ami magasabb a rendesnél. Mindez azért, mert az utánpótlás lassu. Az utolsó 7 év alatt mindössze 13.800 új vagon rendeltek, noha ez a szám egyetlen évre is alig elégséges. S a meglevő másodrendű anyagot ezenfelül hatalmas teljesítményekre kényszerítették egyrészt a politikai hatóságok (gyűlésekre és más ünnepekre való szállításokkal), másrészt a vezérkar az ausztriai, csehországi, lengyelországi foglalatások alkalmával, valamint a Siegfried vonal kiépítéséhez való szállításokkal.

Komolyak végül a német vasut személyzeti kérdései is. Csehország meghódításával a vasutasok száma 700.000-ről 1.000.000-ra emelkedett s valóban nehéz 1.000.000 megbízható közlekedési hivatalnokot találni akkor, mikor a meghódított területek egész személyzete gyanus.

A vonalak átépítésére és a kocsi park felfrissítésére csak 1938 végén dolgoztak ki tervet. Ez a terv 6000 mozdony és 122.000 vasuti kocsi építését irányozta elő az 1940-43 közötti évekre. Az anyagi állapot erre a múlt év végén kibocsátott 500 milliós belső kölcsön szolgáltatja.

A forgalomnak a csökkent lehetőségekhez mért korlátozása már 1938 végén megkezdődött. Hivatalosan kijelölték az olyan árakat, melyeket előnyösen szállít a vasut, 1939 tavaszán pedig mintegy 200 személyvonat közlekedését függesztették fel, megszüntették a közvetlen vonatrendszert, ami szintén megnehezíti a forgalmat. Ezek nagyjá-

ból a nehézségek, melyekkel a háborús Németországnak közlekedési téren meg kell küzdenie. (Szacsavay Gusztáv)

A GUMI ÉS A HÁBORÚ. Az új háborúban, mely az elmúlt háborúnál is fokozottabb mértékben veszi igénybe a modern közlekedési eszközöket, úgy a tulajdonképpeni hadászatban, mint a harcoló csapatok ellátásánál, a gumi szerepe is fontosabb lett. Már a világháború végéig a gumiszükséglet 150%-kal emelkedett, az új gépesített háború azonban ezt az emelkedést is magasan tulszárnyalja.

A kaucsuk erdőket, melyekből a természetes gumit nyerik, már 1899-ben a kaucsuk ültetvények váltják fel, s 1938-ra a 889.500 tonna gumitermelésből csak 13.500 tonna, 1,4% esik a természetes kaucsukerdőkre. Természetesen az ilyen ültetvények sajátos talajt, nedves időjárást és bőséges, olcsó munkaerőt igényelnek. Ezek a körülmények szerencsésen egyesülnek az angol birtokban levő maláji szigeteken, ahol a megfelelő időjárás mellett a nagyszámban bevándorló kínai kulik is elősegítik a termelést. A maláji szigetek 1938-ban 372.000 tonna kaucsukot termeltek, Holland-India 298.000, Indokina 58.000, Ceylon 49.500, Sziám 41.000, Sarawak 17.750, India és Birman 15.250 s Brazília 15.500 tonnát.

A valóságban ez a termelés sokkal nagyobb, kb. 1.700.000 tonna lehetne. Minthogy azonban a szükséglet nem ilyen magas, az árak miatt nem használható ki teljesen a termelőképeség. Békeidőben a világ kaucsukfogyasztása évenként 1.100.000 tonna, ez a szám 1938-ban 909.000 tonnára esett, amiből az Egyesült Államok 411.250 tonnát használt fel.

A szövetséges államok gumiszükségletét az Angol Birodalom bőségesen elláthatja. 1938-ban a világ gumixportjának több mint felét (464.000 tonna) ő szállította, mert az anyaállam és a birtokok gumi-

fogyasztása csak 153.000 tonna volt. Minthogy Anglia és Franciaország összehangolták gazdaságukat, a jóval kisebb francia Indokina-i gumi-termelést könnyűszerrel pótolja Anglia fölöslege. A múlt évben a két ország össztermelése 525.000 tonna, fogyasztásuk pedig 218.000 tonna volt. A fölösleget Anglia különböző szerződésekkel csereüzletekre használja fel. Ilyen pl. az Egyesült Államokkal kötött megállapodása, mely szerint gumiórt gyapotot kap s Oroszországgal, mely cserébe fát szállít.

Ezzel szemben Németország Ausztriát, Csehországot és Lengyelországot is beleértve 1936-ban 88.750, 1937-ben 121.000, 1938-ban pedig 115.750 tonna gumit importált. A zárlat, melyet a szövetségesek Németország ellen bevezettek igen megnehezíti a német háborús gumiszükséglet fedezését. Ebben a tekintetben Oroszország alig jöhet tekintetbe, minthogy maga is mintegy 25.30.000 tonna gumibehozatalra szorul évenként. A német kormányzat a magán gumifogyasztás korlátozása s az u. n. „regenerált” gumi mellett főleg a mesterséges gumival igyekszik biztosítani szükségleteit. A német ipar már az elmúlt háború vége felé kísérletezett a mesterséges gumival s 1918 végén havonként 200 tonna mesterséges gumit állított elő. 1934-ben kezdte meg az I. G. Farbenindustrie az u. n. buna előállítását acetilénből. Csaknem minden államban folynak kísérletek ilyen irányban s az Egyesült Államokban acetilénből, Oroszországban acetilénből, petróleumból, burgonyából, Olaszországban pedig alkoholból állítanak elő mesterséges gumit. Ezeknek a kísérleteknek közös célja, hogy a gumiban behozatalra szoruló államok minél inkább függetlenítsék magukat az angol-holland monopoliúmtól.

Sem a német buna, sem a többi hasonló mesterséges anyagok nem helvettesítik azonban tökéletesen a gumit, de bizonyos tekintetekben előnyösebbek is lehetnek. Így az

amerikai mesterséges gumi jobban felfogja a rezgéseket, a buna pedig tökéletesebben szigetel. Az orosz mesterséges gumi gyorsan elkopik, ha nem vegyítik természetes gumival. Azonkívül a mesterséges gumik általában három-négyszer többbe kerülnek a természetesnél. A német kormányzat a bunatermelés fokozására 1.25 márka vámot vetett ki a természetes gumi kilójára, míg a mesterséges gumit 1 márkával segíti kilónként.

Az utóbbi évben a német mesterséges gumitermelés 30.000 tonna volt. Ezt a termelést 1941-re 100.000 tonnára akarják emelni. Mindez azonban még békeidőben is csak egy részét fedezné a német gumiszükségletnek. Oroszország mintegy 60-70.000 tonna mesterséges gumit állít elő, ami fedezi saját szükségletét, az olasz szintetikus gyártás csak a kísérletezéseknél tart s a Lengyelországban 1938-ban üzembehelyezett mesterséges gumit gyártó üzem nem javíthat sokat a helyzetén. (Márk Viktor)

HÁBORÚS TECHNIKAI PROBLEMAK. Az új háború, számos olyan technikai vagy más természetű, de a hadműveletek továbbvitelével és eredményességének növelésével szorosan összefüggő problémát vetett fel, amelyek megoldásán feltalálók és szakemberek ezrei dolgoznak. E „2-es számú nagyvezérkar“ munkája, amely kísérleti munkaszobákban, üzemekben, zárt és féltve őrzött ajtók mögött lázasan folyik, sok esetben jelentős mértékben változtathatja meg a szárazföldi, légi, tengeri és tengeralatti hadműveletek mai képét, részben a meglévő hadieszközök fogyatékoságainak kiküszöbölésével, részint pedig új, eddig ismeretlen fegyverek, gépek, anyagok stb. harcbevételével.

Csak néhányat említünk meg ezuttal a megoldásra váró (esetleg részben megoldott) háborús problémák közül:

1. A repülőgépek motorzugásá-

nak letompítása vagy teljes hangtalanítása. Ezt a kérdést eddig egyáltalán nem oldotta meg a motorok rövid idejű és leginkább u. n. zuhanó repüléseknél alkalmazott „kikapcsolása“. A hangtalanítás végleges keresztülvitele nagy mértékben fokozná a légierők így is jelentős szerepét, a rajtaütéses, éjszakai légi hadműveletek és felderítések eredményességét; hatástalanítva a légvédelmi tüzérség segédeszközét, a távolhallgató-készülékeket.

2. Szorosan összefügg az előbbi problémával és kiegészítené azt a hadirepülőgépek teljes álcázottságának (láthatatlanságának) máig ugyancsak megoldatlan kérdése. Ezen a téren is állandóan folynak kísérletek s el is jutottak bizonyos foku részleteredményekhez, amelyek azonban egyelőre messze vannak még a teljes értékű eredménytől. Valószínű itt a repülőgépek egy újfajta konstrukciós anyagának feltalálása és használata.

3. A légvédelmi tüzérség találati biztonságának növelése, legalább 5000 méter magasságig. E probléma megoldása az ágyuszerkezet ugyanolyan tökéletesedését kívánja, mint az optikai eszközöké.

4. A tankok ágyutüz elleni ellenállókéességének növelése, anélkül, hogy ezzel a tank mozgási lehetősége, gyorsasága, stb. csökkenne. Tehát nem több vagy vastagabb, hanem csakis ujszerű és a mainál semmiesetre sem nehezebb páncéltatanyagról lehet szó.

5. A néhol és részben már megkísérelt „egységes típusú“ harci repülőgép. Ennek egyesítenie kell magában a mai bombavető, vadász- és felderítő gépek maximális gyorsaságát, fegyverzetét, tüzerjét, teherbíró képességét, akció rádiuszát stb. Az ilyen „egységes típus“ tökéletes formájának kialakulása jelentősen elősegítené a nagy szériákban való gyártás, a kezelőszemélyzet kiképzésének, a gyors utánpótlási lehetőségeknek stb. ma még megoldatlan problémáit.

6. Modern erődvonalak (Maginot,

Siegfried stb.) szétrombolására alkalmas hadianyagok vagy új hadigépek problémája. Ilyen tüzérségi vagy légitámadásra használható hadianyag (vagy hadigép) létezése e pillanatban még nem ismeretes, a szakirodalomban sem, bár a háború kezdete óta nem egyszer bukkantak fel újságközlésekben mindenféle, képzeletbeli „csodafegyverek”.

7. Tankok és más, hadviselésben alkalmazott gépjárművek motorjának befagyás elleni biztonsága. Új összetételű benzin vagy olajanyag, vagy pedig a motorok különleges új konstrukciója szerepelhet megoldási lehetőségekként. Ez a probléma — amelynek részbeni megoldására már mutatkozik bizonyos előrehaladás — különösen a finn hadszíntéren mutatkozott jelentősnek.

8. Hadihajók torpedólovedék elleni biztonsága. Ez máig teljesen megoldatlan problémája a tengeri hadviselésnek. A legjobban felszerelt és legerősebb páncéltatu hadihajók is ugyyszólván teljesen ki vannak szolgáltatva egyetlen találó torpedólovedéknek. Ugyanugy, mint a tankoknál, itt is aligha lehet szó a mai hajópáncéltat megvastagításáról, tehát a megoldási lehetőségek e problémára vonatkozóan is egy újfajta páncéltanyag felfedezésében rejlenek.

Nem lehetetlen, hogy a háború valószerű tavaszi lendülete fenti problémák közül néhányat már megoldva és megvalósítva fog hasznosítani egy vagy több hadviselő fél javára, a jelenlegi és az alakulóban lévő új ázsiai és európai hadszíntereken. (Keleti Sándor)

A MAGNESAKNA. A robbanó aknát 1861-ben az angolok alkalmazták először a tengeri háborúban. A mai uszó és mágneses aknák öse robbanóanyaggal töltött és vízmentesen zárt egyszerű fémdoboz, melyet lehorgonyoztak a part közelében s mikor az ellenséges hajó az akna fölé érkezett, drótvezetékekkel a szárazföldről felrobbantották. Később már olyan

aknát is szerkesztettek, melynek felrobbantásához nem kellett a szárazföldre futó villamos vezeték, hanem a doboz belsejében elhelyezett elektromos elem szolgáltatotta a gyújtó szikrát. Az elemet úgy helyezték el, hogy a legkisebb rázkódásra működni kezdett. Ezeknek az aknáknak az volt a legfőbb hibájuk, hogy nemcsak akkor működtek, ha hajó ütközött beléjük, hanem gyakran már a tenger hullámvérésétől is robbantak.

A modern uszóakna, mely az amerikai W. H. Brown találmánya, a világháborúban tűnik fel. Ez már bonyolult gép, pontos önműködő berendezéssel és műszerekkel: valószínűsítő kis hajó. Több részből áll: 2-300 kiló robbanóanyagból, ami az uszótestnek kb. negyedrészt foglalja el, a sűrített levegővel működő hajtóműből, és az önműködő irányító, egyensúlyozó, süllyesztő és robbantó-készülékekből. Az uszóakna szivaralakú testét antenniszerű gyér drótháló veszi körül s az akna villamos robbantószerkezete nyomban működni kezd, amint szilárd test érinti. Az önrobbanás veszélye itt már ki volt zárva. A robbantószerkezet szabályozó készülékén ugyanis nemcsak a robbanás ideje állítható be pontosan, hanem az is, hogy célpontjának elérése után hány perccel vagy másodperccel robbanjon.

Az uszóakna vízrebocsátása igen egyszerű: beállítják kormányzó-készülékét, robbantószerkezetét, a sűrített levegővel hajtott motort s az akna kifut a tengerre. Olyan uszóakna is van, amelyik abban a pillanatban, amint hajtómotorja megállt, önműködően lehorgonyoz. Az aknarakó hajónak tehát nem kell az aláaknázandó zónát megközelítenie, mert az irányított uszóakna magától is odatalál. A világháború folyamán a semlegesek közbenjárására a hadviselő felek egyezményt irtak alá, s arra kötelezték magukat, hogy nem gyártanak olyan uszóaknát, melynek hajtómotorja két óránál tovább működik.

Az egyezményt azonban nem tartották be, mert a világháború utolsó évében a németek már olyan aknákat gyártottak, amelyek az amerikai vizekig is eljutottak.

Az uszóakna tökéletesített formája a mostani háborúban alkalmazott mágnesakna. A mágnesakna, — német szaklapok leírása szerint, — láthatatlanul, öt-hat méteres mélységben uszik vagy áll lehorgonyozva a víz színe alatt. Az akna testéből négy irányban drótvezeték fut ki a felszínre s a vezetékek végén különlegesen érzékeny elektromágneses készülék van, amely kétháromszáz méteres körzetben megéri valamely nagyobb acéltömeg vonzását. Az akna abban a pillanatban, amint a felszínen levő mágneses uszók valamelyikében a közeledő hajó acéltömege áramingadozást idéz elő s ezzel az akna irányítóberendezését működésbe hozza — önműködően leakad a horgonyról, süritett levegővel hajtott motorja működni kezd, magasabbra emelkedik és megindul a hajó irányába. A mágnesakna nem semmisül meg azonnal, amint elérte a hajót. Először az akna csucsán elhelyezett explozív anyag robban s a további robbanások — szabálvozható időben — csak akkor következnek, ha az első robbanás által szakított résen át a vizáramlás az ak-

nát már besodorta a hajó belsejébe.

A mágnesakna, amely a tengeri hadviselésnek pillanatnyilag legveszedelmesebb fegyvere, forradalmasítja a hajóépítést. Az ellene való védekezésnek egyetlen módja, hogy a hajóépítésnél lehetőleg mellőzzék az acélt s olyan fémeket (rezet, duraalumíniumot stb.) vagy más anyagot használjanak helyette, amelyek nem mágnesezhetők. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a hajóépítésnél teljesen mellőzni kell az acélt, mert a motorok s a különböző gépek nem gyárthatók másból, de takarékoskodni kell vele. A hajógépek építésénél eddig lóerőnként átlag negyven kiló acélt használtak fel. Ezt a mennyiséget — angol és francia katonai szakértők szerint — tíz százalékra lehet csökkenteni s amíg eddig a hajók építőanyagának több mint hatvan százaléka acél volt, a jövőben ez az arány legfeljebb nyolc-tizenkét százalék lesz, olyan semleges anyag ellensulllyal, ami a mágnesaknát teljesen veszélytelené teszi.

A hajóépítéssel egyidőben azonban tovább fejlődik a hadviselés technikája is s kérdéses, hogy mire az aknabiztos hajó elkészül, nem találják-e fel az elsüllyesztésére alkalmas újabb aknát is... (Varga Géza)

V I L Á G S Z E M L E

SEMLEGESEK AZ ELSŐ VONALBAN

Bár az utóbbi hetekben alig néhány ágyulövés és aknarobbanás történt a frontokon, (és még az oly nagyon fölkapott szovjet- finn haretéren is, a távirati ügynökségek minden erőlködése ellenére, bizonyítottan és kizárólag csak a hideg és hó ellen folyt harc mindkét részről), mégis a jelenlegi helyzetet az ellentétek rendkívüli, eddig soha nem ismert kiélesedése jellemzi. Maga a fő ellentét: az angol-német összeütközés is ugyyszólván súlyosabbnak, mélyebbnek és kiterjedtebbnek nevezhető — alább bizonyítani fogjuk — mint a háború kitörésekor.

Miben rejlik a „csendes háború“-nak ez az élessége és miből származik az? A felelet kézenfekvő: a gazdasági élet megrendülése, mint minden esetben, most is a gazdasági ellentéteknek és ezeken keresztül a